

Послання до Євреїв

Бог говорив через Свого Сина

¹ У минулому Бог багато разів і по-різному говорив до наших батьків через пророків, ² а в ці останні дні Він промовив до нас через Свого Сина, Якого призначив Спадкоємцем усього й через Якого створив віки. ³ Син – сяйво Божої слави й повне відображення Його сутності, Що утримує все силою Свого Слова. Очистивши нас від гріхів, Він сів праворуч від Величності на небесах. ⁴ Він перевершив ангелів, оскільки ім'я, яке Він успадкував, перевершує їхнє ім'я.

Син вищий від ангелів

⁵ Бо кому з ангелів Бог коли-небудь сказав:
«Ти Мій Син,

Я сьогодні породив Тебе?»*

Або:

«Я буду Йому Отцем,

а Він буде Мені Сином?»†

⁶ І знову, коли Бог приводить Свого Первістка у всесвіт, Він каже:

«Нехай усі Божі ангели вклоняться Йому».‡

⁷ А про ангелів говорить:

«Він робить ангелів Своїх духами§,

Своїх слуг – полум'ям вогню».*

⁸ А про Сина каже:

«Престол Твій, Боже, – повік-віків,

---

* **1:5** 1:5 Див. Пс. 2:7. † **1:5** 1:5 Див. 2 Сам. 7:14. ‡ **1:6** 1:6 Див. Повт. 32:43. § **1:7** 1:7 Або: вітрами. * **1:7** 1:7 Див. Пс. 103:4.

жезл справедливості – жезл Твого Царства.

⁹ Ти полюбив правду й зненавидів беззаконня;
тому помазав Тебе Бог, Твій Бог, олією радощів[†]
більше, ніж Твоїх друзів».‡

¹⁰ І ще:

«На початку Ти, Господи, заклав основи землі,
і небеса – діяння рук Твоїх.

¹¹ Вони згинуть, а Ти існуватимеш завжди;
усі вони, як одяг, зносяться.

¹² Ти поміняєш їх, немов старі шати, і вони зміняться.
Але Ти – Той самий,
і роки Твої нескінченні».§

¹³ Кому з ангелів Бог сказав коли-небудь:
«Сядь праворуч від Мене,
доки Я не покладу ворогів Твоїх,
як підніжок для Твоїх ніг».*

¹⁴ Чи не всі *ангели* є духами служіння, посланими
служити тим, хто має успадкувати спасіння?

2

Заклик не нехтувати звісткою про спасіння

¹ Ось чому ми повинні приділяти особливу увагу
почутому, щоб не ослабнути у вірі. ² Бо якщо слово,
сказане через ангелів, було непохитним, а кожне
порушення та непослух отримало справедливе
покарання, ³ то як ми уникнемо його, якщо нехтуємо
таким великим спасінням, яке спочатку було
проголошене через Господа й підтвержене нам
тими, хто Його почув? ⁴ Бог же засвідчував про
нього знаменнями, чудесами, різними вчинками та

[†] **1:9** 1:9 Або: тому, Боже, Твій Бог помазав Тебе олією радощів. [‡] **1:9**
1:9 Див. Пс. 44:7-8. **§ 1:12** 1:12 Див. Пс. 101:26-28. ***** **1:13** 1:13
Див. Пс. 109:1.

дарами Святого Духа, розподіленими згідно з Його волею.

Син став людиною для нашого спасіння

⁵ Бо не ангелам Він підкорив майбутній світ, про який ми говоримо. ⁶ Але як дехто засвідчив: «Хто така людина, що Ти пам'ятаєш про неї, і хто син людський, що Ти турбуєшся про нього?

⁷ Лише трохи применшив Ти його перед ангелами і славою та величчю коронував його.

⁸ Ти усе підкорив йому під ноги».*

Підкоривши все людині, Бог нічого не залишив непідкореним. Однак зараз ми ще не бачимо, щоб усе було їй підкорене. ⁹ Але ми бачимо, що Ісус, Якого трохи було применшено перед ангелами, тепер увінчаний славою та честю, бо Він постраждав та зазнав смерті, щоб завдяки Божій благодаті скуштувати смерть за всіх.

¹⁰ Бо належало, щоб Той, через Кого все і для Кого все, і Хто привів багатьох синів до слави, зробив досконалим Засновника† їхнього спасіння через страждання. ¹¹ Адже Той, Хто освячує, і ті, що освячені, – усі від Одного. Тому Він не соромиться називати їх братами, ¹² кажучи:

«Я звідси імену ім'я Твоє братам моїм, посеред зібрання хвалитиму Тебе».‡

¹³ І знову:

«Я надіятимусь на Нього!»,§

а також:

«Ось Я і діти, яких дав мені Бог!»*

---

* **2:8** 2:8 Див. Пс. 8:5-7. † **2:10** 2:10 Це слово ще може означати Князь або Зачинатель. ‡ **2:12** 2:12 Див. Пс. 21:23. § **2:13** 2:13 Див. Іс. 8:17. * **2:13** 2:13 Див Іс. 8:18.

¹⁴ А оскільки діти є спільниками крові й плоті, Він теж став подібним до них, щоб через Свою смерть знищити силу того, хто має владу смерті, тобто диявола, ¹⁵ і звільнити тих, що все життя були в рабстві через страх смерті. ¹⁶ Бо, безумовно, Він допомагає не ангелам, а нащадкам Авраама. ¹⁷ Саме тому Йому треба було уподібнитись до Своїх братів, щоб бути милосердним і вірним Первосвященником перед Богом та здійснити примирення за гріхи народу. ¹⁸ І оскільки Він Сам страждав, зносячи випробування, то може допомогти й тим, хто також зносить випробування.

3

Ісус більший за Мойсея

¹ Тому, святі брати, учасники небесного покликання, дивіться на Апостола та Первосвященника нашого свідчення – Ісуса. ² Він був вірний Тому, Хто призначив Його, як і Мойсей був вірний в усьому Божому домі. ³ Але Ісус гідний більшої шани, ніж Мойсей, як і будівельник має більшу честь, ніж сам дім. ⁴ Бо всякий дім хтось збудував, а Той, Хто збудував усе, – Бог. ⁵ Мойсей був вірним слугою в усьому домі Божому,* щоб свідчити про те, що буде сказано в майбутньому. ⁶ А Христос – вірний Син над домом Божим. І Його дім – ми, якщо будемо й далі непохитно триматися сміливості та надії, якою ми пишаємося.

Застереження щодо невіри

⁷ Отже, як каже Святий Дух:
«Сьогодні, коли ви почуєте Його голос,

---

* **3:5** 3:5 Див. Чис. 12:7.

⁸ не зачерствійте серцями вашими,
як було в день повстання,
у день випробування в пустелі,
⁹ де Мене спокушали ваші батьки, випробовуючи
Мене,
хоча й бачили Мої діла ¹⁰ сорок років.
Тоді Я обурився на цей рід
і сказав: „Вони завжди блукають своїм серцем,
не знають шляхів Моїх.
¹¹ Тому присягнув Я у гніві Моєму:
не увійдуть вони до Мого спокою!“».†
¹² Стережіться, брати, щоб ні в кого з вас не
було лукавого та невірного серця, що призведе до
відвернення від живого Бога. ¹³ Але підбадьорюйте
одне одного щодня, доки це «сьогодні» ще триває,
щоб ніхто з вас не зачерствів через оману гріха.
¹⁴ Адже ми стали учасниками Христа, якщо лише
твердо збережемо до кінця нашу первісну надію. ¹⁵ Як
сказано:
«Сьогодні, якщо ви почуєте Його голос,
не зачерствійте серцями вашими,
як було в день повстання».‡
¹⁶ Бо ким були ті, що, почувши *голос Божий*,
збунтувалися? Чи не всі ті, що вийшли з Єгипту з
Мойсеєм? ¹⁷ А на кого Він гнівався сорок років? Хіба
не на тих, хто згрішив, чиї тіла загинули в пустелі?
¹⁸ І кому Бог поклявся, що не увійдуть до Його спокою,
як не тим, хто не послухався? ¹⁹ Тож, як бачимо, вони
не змогли увійти через невіру.

4

Суботній спокій для народу Божого

† **3:11** 3:11 Див. Пс. 94:7-11. ‡ **3:15** 3:15 Див. Пс. 94:7-8.

¹ Тому, оскільки обітниця увійти до Його спокою все ще існує, будьмо обережні, щоб ніхто з вас не спізнився. ² Бо нам також, як і їм, була сповіщена Добра Звістка, але почуте слово не мало для них жодної користі, бо вони не поєднали його з вірою. ³ Однак ми, що повірили, входимо в цей спокій, як сказав Бог:

«Тому присягнув Я у гніві Моєму:

не увійдуть вони до Мого спокою!»,*

хоча Його діла були закінчені від створення світу. ⁴ Бо десь Він говорив про сьомий день так: «Сьомого дня Бог відпочив від усіх Своїх діл».† ⁵ І знову тут: «Не увійдуть вони до Мого спокою!»

⁶ Оскільки ж декотрі ще мають увійти в цей спокій, а ті, кому раніше проголошувалася Добра Звістка, не увійшли через свою непокору, ⁷ Бог знову визначає певний день, «сьогодні», після довгого часу проголосивши це через Давида, як було сказано:

«Сьогодні, коли ви почуєте Його голос,
не зачерствійте серцями вашими».‡

⁸ Бо якби Ісус Навин дав їм спокій, Бог не говорив би пізніше про інший день. ⁹ Отже, для народу Божого залишається суботній спокій. ¹⁰ Бо хто входить до Його спокою, відпочиває від своїх діл так само, як Бог – від Своїх. ¹¹ Тому докладімо всіх зусиль, щоб увійти в цей спокій, щоб ніхто не загинув, наслідуючи той самий приклад непокори.

¹² Бо Слово Боже живе й дієве, воно гостріше за будь-який обосічний меч, проникає настільки глибоко, що сягає до розділення душі й духу, суглобу й кісткового мозоку, воно судить думки та наміри

---

* **4:3** 4:3 Див. Пс. 94:7-8. † **4:4** 4:4 Див. Бут. 2:2. ‡ **4:7** 4:7 Див. Пс. 94:7-8.

серця. ¹³ Ніщо у всьому творінні не приховане від Нього. Усе розкрите та відоме перед Його очима. Йому ми дамо звіт.

Ісус - Первосвященник

¹⁴ Тож, маючи великого Первосвященника, Який пройшов небеса, – Ісуса, Сина Божого, тримаймося твердо віри, яку сповідуємо. ¹⁵ Бо ми не маємо такого первосвященника, який не міг би співчувати нашим слабкостям, а Такого, Який у всьому, як і ми, був випробуваний, але не згрішив. ¹⁶ Тому наближаймося з упевненістю до престолу благодаті, щоб отримати милосердя та знайти благодать, яка допоможе в час потреби.

5

¹ Кожен первосвященник, обраний з-поміж людей, призначається представляти народ перед Богом, щоб приносити дари та жертви за гріхи. ² Він може співчувати тим, хто не знає й помиляється, оскільки він сам підвладний слабкості. ³ Ось чому він повинен приносити жертви як за власні гріхи, так і за гріхи людей. ⁴ І ніхто сам собі не бере такої честі, а лише той, хто покликаний Богом, так як Аарон.

⁵ Так само Христос не Сам на Себе взяв честь стати Первосвященником, але Бог сказав Йому:
«Ти Мій Син,

Я сьогодні породив Тебе».*

⁶ І в іншому місці говорить:
«Ти – Священник навіки
за чином Мельхіседека».†

⁷ Він у дні Свого земного життя з великим голосінням та сльозами блавав та молився Тому,

---

* 5:5 5:5 див. Пс. 2:7. † 5:6 5:6 див. Пс. 109:4.

Хто міг врятувати Його від смерті, і був почутий через Свою поборність. ⁸ Він, хоча й був Сином, навчився послуху через страждання ⁹ й, досягнувши досконалості, став джерелом вічного спасіння для всіх, хто Його слухається. ¹⁰ Сам Бог призначив Його Первосвященником за чином Мельхіседека.

Попередження про відступництво

¹¹ Про це ми могли б ще багато говорити, але вам важко зрозуміти, бо ви стали нездатними чути. ¹² Вам, хоч ви давно вже мали би бути вчителями, знову потрібен хтось, хто навчить вас початкових істин Слова Божого. Вам знову потрібне молоко, а не тверда їжа! ¹³ Бо кожен, хто вживає молоко, є недосвідченим у вченні про праведність, адже є немовлям. ¹⁴ Тверда ж їжа призначена для дорослих, які через постійне її вживання привчилися відрізняти добро від зла.

6

¹ Тому залишімо початок вчення Христового й прямуймо до досконалості, не закладаючи знову основ для покаяння у вчинках, що ведуть до смерті, віри в Бога, ² вчення про ритуальні обмивання, покладання рук, воскресіння мертвих та вічний суд. ³ Так і зробимо, якщо Бог дозволить.

⁴ Бо неможливо тих, хто колись був просвітлений, хто скуштував небесного дару й став учасником Святого Духа, ⁵ хто скуштував доброти Божого Слова та сили майбутнього віку ⁶ і хто відпав, знову повернути до покаяння. Адже вони самі наново розпинають Сина Божого й публічно зневажають Його. ⁷ Бо Земля, яка п'є дощ, що часто зрошує її, і яка приносить врожай, корисний для того, хто його

вирослує, отримує Боже благословення. ⁸ А земля, яка принесе терни та будяки, ні для чого не придатна та близька до прокляття, а її кінець – спалення.

⁹ Улюблені, хоча й говоримо так, ми впевнені, що у вашому випадку *справи* кращі і ви є спасеними.

¹⁰ Адже Бог не є несправедливий; Він не забуде вашої праці та любові, яку ви проявили та продовжуєте проявляти в ім'я Його, служачи святим. ¹¹ Ми бажаємо, щоб кожен із вас до кінця виявляв старанність та повноту надії, ¹² щоб ви не розлінились, а наслідували тих, хто завдяки вірі та терпінню успадковує обітницю.

Божа обітниця

¹³ Коли Бог давав обітницю Авраамові, то поклявся Самим Собою, бо не мав когось більшого. ¹⁴ Він сказав: «Я неодмінно рясно благословлю тебе й дуже розмножу твоїх *нащадків*».* ¹⁵ І ось, терпляче чекаючи, *Авраам* отримав обіцяне.

¹⁶ Люди клянуться кимось більшим, ніж вони, і клятва підтверджує сказане та припиняє всяку суперечку. ¹⁷ Тому й Бог, бажаючи показати спадкоємцям обітницю незмінність Свого наміру, підтвердив це клятвою, ¹⁸ щоб дві незмінні речі, у яких Бог не може говорити неправду, стали для нас – тих, що знайшли в Ньому захист та вхопилися за надію, яка була перед нами, – непохитною втіхою. ¹⁹ Ця надія – немов якір для душі, тверда й непорушна. Вона входить усередину, за завісу, ²⁰ куди заради нас увійшов наш Попередник, Ісус, ставши назавжди Первосвященником за чином Мельхіседека.

---

* **6:14** 6:14 Див. Бут. 22:17.

7

Священство за чином Мельхіседека

¹ Це той Мельхіседек, цар Салема й священник Бога Всевишнього, який зустрів Авраама, що повертався після розгрому царів, і благословив його, ² і якому Авраам дав десятину частину з усього. По-перше, Мельхіседек у *перекладі* означає «цар праведності», а цар Салема означає «цар миру». ³ Без батька й без матері, без роду, без початку днів, без кінця життя, подібний до Сина Божого, Він залишається священником назавжди.

⁴ Подумайте, наскільки він великий, якщо навіть патріарх Авраам дав йому десятину з найкращої здобичі! ⁵ Тепер сини Левія, які стали священниками, мають заповідь за Законом збирати десятину з народу, тобто зі своїх братів, хоча вони також походять від Авраама. ⁶ Однак *той, хто* не походив з їхнього роду, отримав десятину від Авраама й благословив того, кому було дано обітницю. ⁷ Немає сумніву, що більший благословляє меншого. ⁸ В одному випадку десятину отримують смертні люди, а в іншому – той, кого оголошено живим. ⁹ Можна навіть сказати, що Левій, який збирає десятину, заплатив їй через Авраама, ¹⁰ бо коли Мельхіседек зустрів Авраама, Левій ще *не народився* і був у сімені свого праотця.

Мельхіседек – прообраз Ісуса

¹¹ Якби досконалості можна було досягти через священство Левія (адже воно було частиною Закону, який був даний народу), то чому мав з'явитися інший Священник, за чином Мельхіседека, а не за чином Аарона? ¹² Адже зі зміною священства має відбутися й зміна Закону. ¹³ А Той, про Кого це говориться,

належав до іншого племені, з якого ніхто не служив біля жертovníка. ¹⁴ Адже відомо, що наш Господь походив від племені Юди, а Мойсей нічого не казав про те, що священники походитимуть із цього племені.

¹⁵ І це стає ще більш зрозумілим, коли постає інший Священник, подібний до Мельхіседека, ¹⁶ Який став Священником не за Законом, на підставі тілесної заповіді, а на основі сили життя, що не спливає. ¹⁷ Бо засвідчено:

«Ти – Священник навіки
за чином Мельхіседека».*

¹⁸ Отже, попередня заповідь скасована, оскільки вона була слабкою і марною, – ¹⁹ бо Закон нічого не зробив досконалим, – тому вводиться краща надія, через яку ми наближаємося до Бога.

²⁰ Це сталося не без клятви. Інші стали священниками без клятви, ²¹ але Він – з клятвою через Того, Хто сказав Йому:

«Поклявся Господь
і не відмовиться:
„Ти – Священник навіки за чином
Мельхіседека“».[†]

²² Тому Ісус і став запорукою кращого завіту.

²³ До того ж тих священників було багато, бо смерть заважала їм продовжувати своє служіння, ²⁴ але оскільки Ісус живе вічно, Він має незмінне священство. ²⁵ Тому Він цілком здатний спасти тих, хто через Нього приходить до Бога, бо Він вічно живий, щоб заступатися за них.

²⁶ Саме такий Первосвященник нам потрібен: святий, бездоганий, чистий, відокремлений від грішників, піднесений над небом. ²⁷ На відміну від

---

* **7:17** 7:17 Див. Пс. 109:4. † **7:21** 7:21 Див. Пс. 109:4.

інших первосвященників, Йому не потрібно щодня приносити жертви, спершу за власні гріхи, а потім за гріхи людей. Він це зробив раз і назавжди, коли Сам Себе приніс у жертву. ²⁸ Адже Закон призначає первосвященниками людей у всій їхній слабкості; однак клятва, яка прийшла після Закону, призначила Первосвященником Сина, досконалого навіки.

8

Первосвященник Нового Завіту

¹ Тепер головне, про що ми говоримо: ми маємо Первосвященника, Який сів праворуч від престолу Величності на небі. ² Він є Служителем Святилиця та справжньої Оселі, встановленої Господом, а не людиною.

³ Бо кожен первосвященник призначений приносити дари і жертви, тому й потрібно було, щоб і Цей мав що принести. ⁴ Якби Він був на землі, то не був би священником, бо вже є священники, які приносять дари за Законом. ⁵ Вони служать подобою і тінню небесних речей. Ось чому Мойсей, коли збирався будувати Оселю, був попереджений: «Дивись, – сказав Бог, – зроби все за тим зразком, який тобі показано на горі».* ⁶ Але тепер Ісусові було доручено краще служіння, оскільки Він є посередником кращого Завіту, заснованого на кращих обітницях.

⁷ Бо якби перший Завіт був бездоганим, то не було б потреби в другому.† ⁸ Але Бог, докоряючи їм, каже: «Ось надходять дні, – говорить Господь, – коли Я укладу з домом Ізраїля і з домом Юди

---

* **8:5** 8:5 Див. Вих. 25:40. † **8:7** 8:7 Або: не шукалося б місця.

Новий Завіт.

- ⁹ Однак не такий Завіт,
який Я уклав з їхніми предками,
коли Я взяв їх за руку,
щоб вивести з Єгипту,
бо вони не залишилися *вірними* Моєму Завіту,
і Я відвернувся від них, –
каже Господь. –
- ¹⁰ Ось Завіт, який Я укладу з домом Ізраїлю
після цих днів, – говорить Господь. –
Я укладу Мої закони в їхній розум
і напишу їх на їхніх серцях.
Я буду їхнім Богом,
і вони будуть Моїм народом.
- ¹¹ Вони більше не навчатимуть свого ближнього й
свого брата,
кажучи: „Пізнай Господа“,
тому що вони всі будуть Мене знати,
від малого до великого.
- ¹² Бо Я буду милосердний до їхньої неправедності
і їхніх гріхів більше не згадуватиму».‡
- ¹³ Називаючи цей Завіт «новим», Він тим самим
оголосив перший *завіт* застарілим, а те, що застаріло,
незабаром зникне.

9

Поклоніння в земній skinii

- ¹ Отже, перший Завіт мав настанови щодо служіння
в земному Святилиці. ² Було встановлено Оселю,
і в її першому відділенні були світильник та стіл
із хлібами покладання; це відділення називалося
«Святе місце». ³ За другою завісою Оселі було
відділення, яке називалося «Святая Святих». ⁴ Воно

‡ 8:12 8:12 Див. Єр. 31:31-34.

мало золоту кадильницю й ковчег Завіту, покритий золотом з усіх боків, в якому була золота посудина з манною, посох Аарона, що розцвів, і таблиці Завіту. ⁵ Над ковчегом були херувими слави, що отінювали кришку примирення. Однак зараз не час це обговорювати докладно.

⁶ Відколи все було так влаштовано, священники завжди входять у перше відділення Оселі, звершуючи служіння. ⁷ А до другого відділення раз у рік заходив лише первосвященник, і не без крові, яку він приносив за себе й за гріхи, які люди скоїли через незнання. ⁸ Цим Святий Дух показує, що шлях до Свята Святих не відкритий, доки дійсна* перша Оселя. ⁹ Це є приклад для теперішнього часу, який вказує на те, що принесені дари та жертви не можуть зробити досконалим сумління† того, хто служить. ¹⁰ Вони пов'язані лише з їжею, питтям, різними ритуальними обмиваннями та настановами щодо тіла, встановленими до часу нового порядку.

Кров Христа

¹¹ Але коли Христос прийшов як Первосвященник благ, які зараз маємо, через величнішу й досконалішу нерукотворну Оселю, яка не є частиною цього творіння, ¹² Він увійшов не з кров'ю козлів і телят, але раз і назавжди увійшов до Свята Святих із власною кров'ю, отримавши таким чином вічне визволення. ¹³ Бо якщо кров козлів, телят і попіл телиці, посипані на тих, хто нечистий, освячують їх, даючи їм чистоту тіла, ¹⁴ то наскільки більше кров Христа, Який через вічного Духа приніс Себе непорочним Богові, очистить наше сумління від мертвих діл, щоб ми могли служити живому Богу!

---

* **9:8** 9:8 Або: стоїть. † **9:9** 9:9 Або: очистити сумління.

15 Саме тому Христос і є Посередником Нового Завіту, щоб покликані могли отримати обіцяний вічний спадок тепер, коли Він помер як викуп, щоб звільнити їх від провин, скоєних проти першого Завіту.

16 Бо де заповіт‡, там необхідно, щоб була смерть того, хто його уклав. 17 Оскільки заповіт дійсний лише після його смерті, він не набуває чинності, поки той, хто уклав заповіт, живе. 18 Ось чому навіть перший *Завіт* не був встановлений без крові. 19 Адже коли Мойсей проголосив усі заповіді Закону всьому народові, він узяв кров телят і козлів разом із водою, червоною вовною та гісопом і окропив книгу та весь народ. 20 Він сказав: «Це кров Завіту, якого Бог наказав вам *дотримуватися*». § 21 Також він окропив кров'ю Оселю й всі речі для служіння. 22 Згідно із Законом майже все очищується кров'ю, і без пролиття крові не може бути прощення.

23 Тож якщо було необхідно, щоб подоби небесних речей очищалися саме так, то самі небесні речі потребують кращих жертв. 24 Бо Христос не зайшов до рукотворної Святині, зробленої на зразок справжньої, але Він увійшов у саме небо, щоб тепер з'явитися для нас перед обличчям Бога. 25 І Він увійшов у небо не для того, щоб приносити Себе знову й знову, як первосвященник щороку входить до Свята Святих, із чужою кров'ю. 26 Інакше Йому довелося б страждати багато разів від створення світу. Але тепер, наприкінці віків, Він з'явився один раз, щоб покласти край гріху Своєю жертвою. 27 І як людям призначено померти один раз, а після

---

‡ 9:16 9:16 Грецьке слово має й значення розпорядження або бажання певної особи щодо її майна. Також і в 17 вірші. § 9:20 9:20 Див. Вих. 24:8.

цього суду, ²⁸ так і Христос один раз був принесений у жертву, щоб понести гріхи багатьох. Він з'явиться вдруге не для того, *аби взяти на Себе гріх*, а щоб принести спасіння тим, хто чекає на Нього.

10

Жертва Христа раз і назавжди

¹ Закон, маючи лише тінь майбутніх благ, а не саму сутність речей, ніколи не може одними й тими ж жертвами, що повторюються рік за роком, зробити досконалыми тих, що приходять із ними.

² Інакше хіба не перестали б їх приносити? Бо ті, що вклоняються, були б очищені раз і назавжди й більше не усвідомлювали б вини за свої гріхи. ³ Але ці *жертви* є щорічним нагадуванням про гріхи, ⁴ бо неможливо, щоб кров биків і козлів усувала гріхи.

⁵ Тому *Христос*, приходячи у світ, каже:

«Не забавив Ти ані жертви, ані дару,
але приготував Мені тіло.

⁶ Ні цілопалення, ні *жертви* за гріх
Ти не вимагав.

⁷ Тоді сказав Я: „Ось Я прийшов, у сувої книги
написано про Мене.

Я бажаю виконати Твою волю, Боже“».*

⁸ Спочатку Він сказав: «Ні жертв, ні дарів, ні цілопалень, ні *жертв* за гріх Ти не бажав і не був задоволений ними», хоча вони й приносилися відповідно до Закону. ⁹ Тоді Він сказав: «Ось Я прийшов, щоб виконати Твою волю». Він скасовує перше, щоб встановити друге. ¹⁰ Відповідно до цього волевиявлення ми були освячені жертвою тіла Ісуса Христа раз і назавжди.

---

* **10:7** 10:7 Див. Пс. 39:7-9.

11 Кожен священник щодня стоїть та виконує своє служіння, знову й знову приносячи ті самі жертви, які ніколи не можуть усунути гріхів. 12 Але Христос, принісши одну жертву за гріхи, сів назавжди праворуч від Бога, 13 і з того часу Він чекає, коли Його вороги стануть підніжком Його ніг. 14 Бо однією жертвою Він зробив досконалыми тих, що освячуються.

15 Святий Дух нам також свідчить про це, бо сказано:

16 «Ось Завіт, який Я укладу з ними після цих днів, – говорить Господь. – Я вкладу Мої закони в їхні серця і напишу його в їхньому розумі».†

17 Потім Він додає:
«Їхніх гріхів та їхніх беззаконь більше не згадуватиму».‡

18 А там, де прощення, жертва за гріх більше не потрібна.

Заклик до наполегливості у вірі

19 Отже, брати, маючи можливість завдяки крові Ісуса впевнено увійти до Святаго Святих 20 новим і живим шляхом, який відкритий нам через завісу, тобто через Його тіло, 21 і маючи Великого Священника над Домом Божим, 22 наближаймося до Бога зі щирим серцем у повноті віри, очистивши свої серця від заплямованого сумління та обмивши тіла чистою водою. 23 Непохитно тримаймося надії, яку сповідуємо, бо Той, Хто обіцяв, – вірний. 24 Пильнуймо й спонукаймо одне одного до любові та добрих справ, 25 не залишаймо наших спільних зустрічей, як це звикли робити деякі, а заохочуймо

† 10:16 10:16 Див. Єр. 31:33. ‡ 10:17 10:17 Див. Єр. 31:34.

одне одного, тим більше, коли бачите, що День наближається.

²⁶ Бо якщо ми навмисно грішимо після того, як отримали знання істини, то не залишиться вже жертви за гріхи, ²⁷ а лише страшне очікування суду та палючого вогню, який поглине ворогів *Божих*. ²⁸ Бо хто порушував § Закон Мойсея, той без милосердя гинув за свідченнями двох або трьох свідків. ²⁹ Подумайте, наскільки ж суворішого покарання заслуговує той, хто потоптав Сина Божого, хто не шанує крові Завіту, яка його освятила, і хто образив Духа благодаті? ³⁰ Бо ми знаємо Того, Хто сказав:

«Мені належить помста і відплата»*
і знову:

«Господь судитиме Свій народ».†

³¹ Страшно потрапити в руки живого Бога!

³² Згадайте попередні дні, коли, отримавши світло, ви витерпіли велику боротьбу, сповнену страждань, ³³ коли вас публічно піддавали образам і переслідуванням, а часом ви стояли пліч-о-пліч із тими, до кого так ставились. ³⁴ Ви співчували тим, хто перебував у в'язниці, і з радістю прийняли розграбування вашого майна, знаючи, що ви маєте краще та вічне майно на небі‡. ³⁵ Тому не залишайте вашої впевненості, яка принесе щедрю нагороду.

³⁶ Вам потрібна наполегливість, щоб виконувати волю Божу й отримати те, що Він обіцяв. ³⁷ Бо «ще трохи,

і Той, Хто має прийти, прийде
й не забариться.

---

§ 10:28 10:28 Або: відкидав. * 10:30 10:30 Див. Повт. 32:35.

† 10:30 10:30 Див. Повт. 32:36; Пс. 134:14. ‡ 10:34 10:34 Деякі рукописи не містять слів: на небі.

38 Але Мій праведник житиме вірою,
і якщо він відступить,

Моя душа його не вподобає». §

39 Ми ж належимо не до тих, хто відступає на свою
загибель, а до тих, хто має віру та спасіння душі.

11

Віра в дії

¹ Віра – це впевненість у тому, на що ми сподіваємось, і переконливий доказ того, чого ми не бачимо. ² Саме такою вірою жили прабатьки й за це отримали схвалення.

³ Вірою ми розуміємо, що віки були створені словом Божим, так що видиме виникло з невидимого.

⁴ Вірою Авель приніс Богові кращу жертву, ніж Каїн. Через віру він отримав свідчення, що він праведний, коли Бог схвалив його дари. І через віру він усе ще говорить, хоч і помер.

⁵ Вірою Енох був узятий з цього життя, так що він не побачив смерті. «І не могли знайти його, бо забрав його Бог». * Але до того, як він був узятий, він отримав свідчення, що догодив Богові. ⁶ Без віри неможливо догодити Богові. Тому кожен, хто приходить до Нього, повинен вірити, що Він існує і що Він винагороджує тих, хто щиро Його шукає.

⁷ Вірою Ной, попереджений про те, чого ще не бачив, зі страхом збудував ковчег, щоб врятувати свою сім'ю. Своєю вірою він засудив світ і став спадкоємцем праведності через віру.

⁸ Вірою Авраам, коли був покликаний, послушався й вирушив туди, де пізніше отримав спадщину;

---

§ 10:38 10:38 Див. Ав. 2:4. * 11:5 11:5 Див. Бут. 5:24.

вийшов, не знаючи, куди йде. ⁹ Вірою він перебував в обіцяній землі, як чужинець, і жив у шатрах, як і Ісаак та Яків, які були спадкоємцями з ним за тією ж обіцянкою. ¹⁰ Бо він із нетерпінням чекав міста з вічною основою, архітектором і будівничим якого є Бог. ¹¹ Вірою також і сама Сара, яка була неплодна, змогла народити нащадка, незважаючи на похилий вік, оскільки вважала вірним Того, Хто дав обіцянку. ¹² І ось від однієї людини, та ще майже омертвілої, походили нащадки, численні, як зірки на небі, і такі ж незліченні, як пісок на березі моря.

¹³ Усі ці люди померли у вірі. Вони не отримали обіцяного за життя, а лише бачили здалека, визнаючи, що вони чужинці та мандрівники на землі.

¹⁴ Ті, хто так говорить, показують, що вони шукають собі батьківщину. ¹⁵ І якби вони думали лише про батьківщину, яку залишили, вони мали б можливість повернутися до неї. ¹⁶ Але вони прагнуть кращої, небесної батьківщини. Тому Бог не соромиться називатися їхнім Богом, адже Він підготував для них місто.

¹⁷ Вірою Авраам, коли був випробуваний Богом, приніс Ісаака в жертву. Маючи обіцянки, він був готовий принести в жертву свого єдиного сина, ¹⁸ хоча Бог сказав йому: «Через Ісаака буде названо тобі нащадка».† ¹⁹ Авраам розумів, що Бог може навіть воскрешати з мертвих, і, образно кажучи, Ісаак і був повернутий йому звідти.

²⁰ Вірою Ісаак благословив Якова та Ісава на майбутнє.

²¹ Вірою Яків перед смертю благословив кожного з синів Йосифа й поклонився Богу, спираючись на

---

† **11:18** 11:18 Див. Бут. 21:12.

верхівку свого посоха.

²² Вірою Йосиф, помираючи, згадав про вихід синів Ізраїля з Єгипту й дав вказівки щодо *поховання* його кісток.

²³ Вірою батьки Мойсея, не злякавшись царського наказу, переховували його три місяці після народження, оскільки бачили, що дитина гарна.

²⁴ Вірою Мойсей, коли виріс, відмовився називатися сином дочки фараона. ²⁵ Він обрав радше страждати з народом Божим, ніж насолоджуватися тимчасовою насолодою від гріха. ²⁶ Він вважав ганьбу заради Христа ціннішою, ніж скарби Єгипту, адже бачив свою нагороду. ²⁷ Вірою він покинув Єгипет, не боячись гніву царя. Він був непохитним, бо бачив Невидимого. ²⁸ Вірою він справив Пасху й окропив кров'ю *одвірки*, щоб губитель не торкався первістків.

²⁹ Вірою люди проходили через Червоне море, наче суходолом, а коли єгиптяни спробували це зробити, то потонули.

³⁰ Вірою стіни Єрихона впали після того, як сім днів *ізраїльтяни* ходили навколо них.

³¹ Вірою блудниця Раав не загинула разом із невірними, оскільки вона з миром прийняла *ізраїльських* розвідників.

³² І що я ще можу сказати? Мені б не вистачило часу розповісти про Гедеона, Барака, Самсона та Єфтая, про Давида, Самуїла та пророків, ³³ що через віру завойовували царства, звершували справедливий суд, отримували обітниці, закривали пащі левам, ³⁴ гасили лють вогню й рятувалися від вістря меча, були зміцнені в немочі й, ставши могутніми у війні, змушували втікати ворожі війська. ³⁵ Жінки отримували своїх померлих воскреслими з мертвих. Інші зазнали катувань, бо не погоджувались

отримати визволення, адже хотіли мати краще воскресіння. ³⁶ Ще інші зносили знущання, побиття, навіть ланцюги та ув'язнення. ³⁷ Їх побивали камінням, розрізали навпіл пилою, вони гинули від меча, блукали в овечих і козячих шкірах, жили в нужді та стражданні, були переслідувані. ³⁸ Світ не був їх гідний. Вони блукали в пустелях і горах, жили в печерах та земних ущелинах.

³⁹ Усі вони через віру отримали свідчення, що догодили Богові, але ніхто з них не отримав обіцяного, ⁴⁰ оскільки Бог передбачив для нас щось краще, щоб лише разом із нами вони могли досягти досконалості.

12

¹ Тому й ми, маючи довкола себе таку велику хмару свідків, скиньмо всякий тягар і гріх, який так легко нас облутує, і з наполегливістю біжімо в змаганні, яке нам визначено, ² уважно дивлячись на Ісуса, Засновника* та Вдосконалювача віри, Який заради належної Йому радості перетерпів муки хреста, незважаючи на ганьбу, і сів праворуч від Божого престолу. ³ Тож подумайте про Того, Хто витерпів таку ворожість грішників, щоб ви не втомлювались і не падали духом.

Бог – наш Отець

⁴ Ви ще не чинили опору до крові у боротьбі з гріхом. ⁵ Ви зовсім забули слова підбадьорення, звернені до вас як до синів:

«Сину мій, не нехтуй картанням Господнім
і не дратуйся через Його докори,

⁶ адже кого Господь любить, тому й докоряє,

---

* **12:2** 12:2 Це слово ще може означати Князь, або: Зачинатель.

як батько синові, який йому любий».[†]

⁷ Зносьте труднощі, адже Бог ставиться до вас як до Своїх синів. Хіба є такий син, якого б не карав батько?

⁸ А якщо ви залишаєтесь без покарання, якого *всі Божі діти* зазнають, тоді ви незаконні діти, а не справжні сини.

⁹ Крім того, якщо ми цінували й поважали земних батьків, які карали нас, то наскільки ж більше ми повинні підкорятися Отцеві духів, щоб жити?

¹⁰ Бо вони протягом короткого часу карали нас так, як їм здавалося правильним. Коли ж нас *карає Бог*, це йде нам на користь, щоб ми мали участь у Його святості.

¹¹ Жодне покарання зараз не здається радістю, але смутком. Однак згодом навченим через покарання приносить мирний плід праведності.

¹² Тому зміцнюйте свої опущені руки й знесилені коліна ¹³ і «випряміть стежки для ваших ніг»,[‡] щоб кульгавий не відхилився, а, навпаки, був зцілений.

Попередження та заохочення

¹⁴ Прагніть жити з усіма в мирі та у святості, без яких ніхто не побачить Господа. ¹⁵ Дивіться, щоб нікому не бракувало Божої благодаті й щоб не проріс жоден гіркий корінь, який би завдав шкоди та через це осквернив багатьох. § ¹⁶ *Пильнуйте*, щоб ніхто не був розпусником або нечестивим, як Ісав, який за

миску їжі продав своє первородство. ¹⁷ Ви знаєте, що згодом, бажаючи успадкувати благословення, він був відкинутий, бо не знайшлося вже місця для покаяння, хоча він і шукав його зі сльозами.

¹⁸ Ви не прийшли до гори *Синай*, до якої можна доторкнутися, яка палає вогнем, *окутана* хмарою, темрявою та бурею. ¹⁹ *Ви не почули звуку сурми чи*

[†] 12:6 12:6 Див. Пр. 3:11-12.   [‡] 12:13 12:13 Див. Пр. 4:26.

§ 12:15 12:15 Див. Повт. 29:18.

голосу, що промовляє слова так, що, почувши їх, люди благали, щоб їм більше не говорили, ²⁰ бо вони не могли витримати того, що було наказано: «Якщо навіть тварина торкнеться гори, її треба закидати камінням».* ²¹ Це видовище було таким страшним, що Мойсей сказав: «Я переляканий і тремчу від страху».†

²² Але ви наблизилися до гори Сіон, до міста живого Бога – небесного Єрусалима, до безлічі ангелів у радісному зібранні, ²³ до Церкви первітків, записаних на небі, до Бога, Який є Суддею для всіх, до духів праведників, *що стали* досконалыми, ²⁴ до Ісуса – Посередника Нового Завіту, і до крові для кроплення, яка промовляє краще, ніж кров Авеля.

²⁵ Дивіться, щоб ви не відвернулися від Того, Хто говорить. Бо якщо не уникнули покарання ті, що відвернулися від того, хто говорив на землі, то наскільки більше будемо покарані ми, якщо відвернемося від Того, Хто говорить із неба? ²⁶ Його голос тоді захитав землю, але тепер Він пообіцяв кажучи: «Ще раз Я захитаю, і не тільки землю, але й небо».‡ ²⁷ Слова «ще раз» означають заміну того створеного, що його можна похитнути, на непохитне, щоб воно перебувало завжди.

²⁸ Отже, оскільки ми отримуємо непохитне Царство, будьмо вдячні й радо служимо Богові з побожністю й страхом, ²⁹ бо «наш Бог – нищівний вогонь».§

13

Завершальні заохочення

* **12:20** 12:20 Див. Вих. 19:12-13. † **12:21** 12:21 Див. Повт. 9:19.

‡ **12:26** 12:26 Див. Ог. 2:6. § **12:29** 12:29 Див. Повт. 4:24.

¹ Братерська любов нехай буде між вами. ² Не забувайте про гостинність до чужинців, бо так деякі люди, самі того не знаючи, виявляли гостинність до ангелів. ³ Пам'ятайте про тих, хто перебуває у в'язниці, наче ви ув'язнені з ними, і про тих, хто страждає, бо й ви перебуваєте в тілі.

⁴ Шлюб у всіх нехай буде в пошані, а подружнє ліжко залишиться чистим, адже Бог судитиме розпусників та перелюбників. ⁵ Не будьте грошлюбними, натомість задовольняйтеся тим, що маєте, адже Бог сказав:

«Я ніколи тебе не покину

й ніколи тебе не залишу!»*

⁶ Тому ми сміливо говоримо:

«Господь зі мною – не боятимуся!

Що зробить мені людина?»†

⁷ Пам'ятайте про своїх наставників, котрі проповідували вам Слово Боже, і, дивлячись на кінець їхнього життя, наслідуйте їхню віру. ⁸ Ісус Христос учора, сьогодні й навіки Той Самий.

⁹ Нехай вас не вводять в оману всілякими чужими вченнями, бо краще зміцнювати серце благодаттю, а не їжею, яка не принесла користі тим, хто її дотримується. ¹⁰ Ми маємо жертovníк, з якого ті, хто служить в Оселі, не мають права їсти.

¹¹ Адже тіла тварин, кров яких первосвященник вносить у святилище як жертву за гріх, спалюють за межами табору. ¹² Тому й Ісус, щоб освятити людей своєю кров'ю, постраждав поза брамою міста. ¹³ Тож виходьмо до Нього за табір, несучи ганьбу, яку Він поніс. ¹⁴ Бо тут у нас немає постійного міста, але ми шукаємо майбутнього.

---

* **13:5** 13:5 Див. Повт. 31:6. † **13:6** 13:6 Див. Пс. 117:6.

15 Отже, приносимо через Ісуса Богові жертву хвали, тобто плід вуст, які сповідують Його ім'я. 16 І не забувайте творити добро та ділитися з іншими, бо такі жертви Богові до вподоби.

17 Слухайтеся своїх наставників і підкоряйтесь їм, бо вони піклуються про ваші душі, як ті, що мають дати звіт за вас перед Богом. *Слухайтеся*, щоб вони робили це з радістю, а не із зітханням, бо це не корисно для вас.

18 Моліться за нас, бо ми впевнені, що маємо добре сумління та бажаємо в усьому поводитись правильно. 19 Особливо прошу вас молитися, щоб я найближчим часом міг повернутися до вас.

Благословення та останні привітання

20 Нехай Бог миру, Який через кров вічного Завіту підняв із мертвих нашого Господа Ісуса – великого Пастиря овець, 21 удосконалив вас у всякому доброму ділі для виконання Його волі й здійснює в нас те, що Йому до вподоби, через Ісуса Христа, Якому слава навіки-віків! Амінь.

22 Благаю вас, брати, прийміть це слово заохочення, адже я написав вам досить коротко.

23 Знайте, що наш брат Тимофій звільнений, і якщо він незабаром приїде, то побачу вас разом із ним.

24 Вітайте всіх своїх наставників і всіх святих. Вітають вас ті, хто в Італії.

25 Благодать нехай буде з усіма вами.

Бібліка ® Відкрита Новий Переклад Українською
The New Testament and Psalms in Ukrainian language:
Бібліка ® Відкрита Новий Переклад Українською
copyright © 2022 Biblica, Inc.

Language: Українська (Ukrainian)

Contributor: Biblica, Inc.

Новий Завіт і Книга Псалмів, Бібліка ® Відкрита Новий Переклад Українською™
© 2022 Biblica, Inc.

New Testament and Psalms, Biblica® Open New Ukrainian Translation™
Copyright © 2022 by Biblica, Inc.

«Biblica» (Бібліка) є товарним знаком, зареєстрованим у бюро патентів та торгових марок США компанією «Biblica, Inc.» Використовується з дозволу.

“Biblica” is a trademark registered in the United States Patent and Trademark Office by Biblica, Inc. Used with permission.

Creative Commons License

This work is made available under the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

Biblica® is a trademark registered by Biblica, Inc., and use of the Biblica® trademark requires the written permission of Biblica, Inc. Under the terms of the CC BY-SA license, you may copy and redistribute this unmodified work as long as you keep the Biblica® trademark intact. If you modify a copy or translate this work, thereby creating a derivative work, you must remove the Biblica® trademark. On the derivative work, you must indicate what changes you have made and attribute the work as follows: “The original work by Biblica, Inc. is available for free at www.biblica.com and open.bible.”

Notice of copyright must appear on the title or copyright page of the work as follows:

Новий Завіт і Книга Псалмів, Бібліка ® Відкрита Новий Переклад Українською™
© 2022 Biblica, Inc.

New Testament and Psalms, Biblica® Open New Ukrainian Translation™
Copyright © 2022 by Biblica, Inc.

«Biblica» (Бібліка) є товарною знакою зареєстрованою в бюро патентів та торгових марок США компанією «Biblica, Inc.» Використовуються з дозволу.

“Biblica” is a trademark registered in the United States Patent and Trade-mark Office by Biblica, Inc. Used with permission.

You must also make your derivative work available under the same license (CC BY-SA).

If you would like to notify Biblica, Inc. regarding your translation of this work, please contact us at <https://open.bible/contact-us>.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2023-04-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 19 Apr 2023

68eb76bb-3f7e-5394-ae2f-83de54389ca2